

Polis İnşasında Mitos Örneği: Gyges'in Yüzüğü

A Myth Example in Polis Construction: Ring of Gyges

ELİF ERGÜN

Sakarya University

TUFAN ÇÖTOK

Sakarya University

Received: 08.12.2021 | Accepted: 22.04.2021

Abstract: The Republic is one of the dialogues in which mythos-logos tension is felt in the idea of Plato. Plato uses his philosophical arguments to strengthen them against mythos, sometimes changing them and sometimes reconsidering them. Gyges is also one of the myths expressed based on the discussion of justice. Glaucon, who did not see enough of what Socrates said in the debate on justice, takes over the discussion where Thrasymakhos left off. Glaucon, who thinks justice is nothing but fear of injustice, believes that no one will want justice just for himself. That would explain his argument with the Gyges myth. Gyges is also found in other sources before the Republic dialogue. The most famous of these is in the first volume of Herodotos' History. The similarities between the two narratives suggest that Plato is aware of this text. Glaucon's Gyges story is a myth about the shepherd who stumbled upon a ring inside the ground crevice and became king using the invisibility of the ring. The shepherd kills the king with the invisibility ring, marries the queen and becomes king. So for Glaucon, justice is an act of fear. Socrates opposes this myth expressed by Glaucon throughout the entire dialogue, sometimes with philosophical arguments and sometimes with other myths. It is said that the ideal site and philosopher-king are opposite the Gyges. In this sense, Gyges is a myth for justice and a basic narrative for the perfect polis construction.

Keywords: Polis, Gyges, myth, Herodotus, Glaucon, Plato.

✉ Elif Ergün

Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
54050, Sakarya, Turkey | eergun@sakarya.edu.tr &

✉ Tufan Çötök

Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
54050, Sakarya, Turkey | tcotok@sakarya.edu.tr

Giriş

Platon'un diyaloglarında mitler önemli bir yer tutar ve düşüncelerinin ifadesine aracılık eder. Diğer taraftan Yunan felsefesinin mitten rasyonel düşünceye değişim gösterdiğine dair belirleme ışığında yapılan Platon okumasında Platonik mitlerle karşılaşmak şaşkınlık yaratır. Bu yüzden mitos¹ düşüncesinin Platon'da ne anlama geldiği hep bir soruşturma konusu olagelmıştır. Hatta Platon'un kendisi tartışmaya bizzat katılır. *Protagoras*'ta erdemin öğretilip öğretilmeyeceğine dair tartışmada "ihtiyarların gençlere anlattığı bir masalla [μῦθος] mı yoksa mantığa [λόγος] dayanan bir açıklama ile mi" (Protagoras, 320c) başlanacağı sorusu bizatihi Platon'un mitos – logos ayrımının farkında olduğunu gösterir. Buradan itibaren konu hep tartışılmalıdır. Most (2016: 16-18), Platon'da kullanılan mitlerin 8 özelliğini ifade eder:

1. Platonik mitler daima monolojiktir, tek bir konuşmacı tarafından dile getirilirler.
2. Yaşlı bir konuşmacı tarafından genç dinleyicilere anlatılırlar.
3. Daha eski, açıkça belirtilen veya ima edilen sözlü kaynaklara dayanırlar.
4. Her zaman doğrulanamayan olay ve nesnelerle ilgilidirler.
5. Otoritelerini genellikle konuşmacının deneyiminden değil gelenekten alırlar.
6. Açıkça psikolojik bir etkiye sahiptirler.
7. Diyalektik olmak yerine betimleme ve öyküleme şeklinde yapılandırılırlar.
8. Her zaman ya genişletilmiş bir diyalektik açıklamanın başında ya da sonunda bulunurlar.

Tüm bu sayılan özellikler mitlerin biçimsel özelliklerini ortaya koyar. Buna karşılık mitlerin işlevi bundan daha fazladır ki bu da 'kurucu' niteliğidir. Mit bir anlamıyla gelenekten gelen bir form olarak, alelade bir anlatı

¹ TDK'ya göre mit kavramının sözlük anlamı "Geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi, mitos"; mitos ise "mit" olarak karşılandığından çalışma boyunca her iki kavram birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

veya öykü olmaktan daha fazla Platon'un ortaya koymak istediği yeni düzeni meşrulaştırma aracına dönüşür. Hatta burada akli ön plana çıkaran felsefi düşüncenin mitsel bir düşünceyle karşıtlık meydana getirmesi de söz konusudur: "Greklerin logos'u mitolojiye karşı çıkıyor gibiydi, ancak filozoflar onu usçu düşüncenin ilkel atası diye görerek ya da dinsel söylem için gerekli olduğunu düşünerek miti kullanmayı sürdürdüler" (Armstrong, 2005:71). Yani muhtelif mitlerin kullanımı sonrasında logos eşliğinde felsefi düşünceyi sistematik hale getirdikleri düşünülen iki büyük filozofta hem Platon hem de Aristoteles'in felsefesinde devam eder. Platon açısından bunu inşa ettiği hakikatin açık bir ifadesinin bulunmadığı durumlarda kendisine müracaat edilen bir ikna aracı olarak ifade etmek mümkündür. Nitekim rasyonel bir zeminde ortaya koyulması güç veya kavramsal bir düzenin anlatımına hep mitler eşlik eder. Örneğin *Protagoras*'ta erdemin öğretilmesine, *Gorgias*'ta doğruluğun kanıtlanmasına, *Phaidon*'da ölüm korkusuna karşılık olarak, *Şölen*'de aşkın doğasını anlatmak için Platon karşımıza hep bir mitos örneği çıkarır.

Devlet, Platon düşüncesinde mitos-logos ilişkisinin açıktan hissedildiği diyalogların kuşkusuz ilk akla gelenlerindendir. Diyalogda, bir yandan mitos dünyasına diğer yandan da sofistlerin felsefe yapma şekline karşı olan Platon,² kendi felsefi argümanını desteklemek adına karşı olduğu mitosları bazen değiştirmiş bazen de yeniden oluşturmuştur. Yani Platon mitoslara karşı çıkarken bu karşı çıkış da dâhil olmak üzere anlatısını güçlendirmek

² Koyre'ye göre eğitim sorunu Platon'un dönemi için nazik bir sorundur. Eski geleneksel eğitim çok basit ve kaba sabadır –okuma, yazma, beden eğitimi ve müzik-, şairleri okumakla doruğa çıkıyor, askerlik eğitimi ve askerlik hizmetiyle sona eriyor ve artık açık bir şekilde zamanını doldurmuştur. Ama sofistin ya da retorikçinin genç Atinalıya sunduğu yeni eğitim de daha iyi değildir. Ya da daha tam olarak, en azından Platon'un bakış açısından, daha da kötüdür. Çünkü ilki pek kaba saba, işlenmemiş, yontulmamış kişiler –taşralı beyefendiler-yetiştiriyor ise de yine de oldukça onurlu insanlar çıkarıyordu. Oysa ikincisi, sofistlerin eğitimi, öğrencilerine çok üstün bir öğretim sunmakla birlikte ikbal peşinde koşan parlak ahaksızlar yetiştiriyordu. (Koyre, 2020:88). Ayrıca sofist ile tiran arasında da bir bağ vardır. Nasıl sofist gerçek filozofun tersi ise tiran da gerçek devlet başkanının tersidir. Platon için tiranlık ile sofistliğin birbirine bağlı olduğunu ve tirana yolları açanın sofist olduğunu hesaba katmazsak, onun felsefi tutumunu bile yanlış anlarız (Koyre, 2020:92). Koyre'ye göre bu bağlılık *Devlet*'te Sokratesçilik ile Sofistlik arasındaki özlü karşıtlığı bütün arzu edilirdiyle ortaya koyacak olan sofist Thrasymakhos'un konuşmasındaki kadar güçlü bir şekilde evetlememiştir (Koyre, 2020:92). Dolayısıyla *Devlet* bir taraftan geleneksel olana diğer taraftan da sofistlere alternatif bir bakışı sunar. Eğitim başta olmak üzere diyalog boyunca tartışılan tüm meselelerde bu bakış hâkimdir. Bu alternatif karşı olduğu her iki yaklaşımın yöntemlerini zaman zaman kullanmaya engel teşkil etmez.

adına onlardan yararlanır ve hatta onları bir alet gibi kullanır. Allen, *Devlet*'te mitlerin bu yeniden kurgulanıp kullanılmasının bir çeşit sembol yaratma olduğunu düşünür. Ona göre, Sokrates'in yaptığı bir çeşit model-yaratmadır. Filozofların modelleri, retorik gücüyle doğru kavramları ileterek ruhlara şekil verecektir (Allen, 2011: 119). Platon, *Devlet*'in tüm kitapları boyunca anlatımını güçlendirmek adına mitleri kullanır. Örneğin *Devlet*'in ilk kitabında Sokrates'in Kephalos'la ölüm ve öte dünya hakkındaki meraklı sorgulaması ile başlayan çember, son kitapta yer alan Er Mitiyle doruk noktasına ulaşarak tamamlanır. İkinci kitapta yer alan Glaukon'un anlattığı Gyges hikâyesine Sokrates Er Miti ile cevap verir. Asil yalan, ruhun çok başlı bir yaratığa benzetilmesi gibi masallar da diyalogda anlatımı güçlendirmek adına kullanılır. Mağara alegorisindeki birçok unsur da bahsi geçen mitoslarla yakından ilgilidir. Kurulacak devlet diğer bir ifade ile Glaukon'un devleti ise *Devlet*'te aktarılan tüm mitoslarla doğrudan ilişkilidir. Platon hem Sokrates'in hem de Glaukon'un ağzından aktardığı mitlerle adım adım ideal devleti inşa eder. Gyges miti de *Devlet*'in ikinci kitabının hemen başında Glaukon tarafından anlatılır.

Gyges miti Platon'un kurmayı hedeflediği ideal devletin tam karşısında yer alır. Öyle ki adalet tartışmasının diğer bir deyişle Gyges mitinin hemen ardından ideal sitenin inşasına başlanması tesadüf değildir. Platon, diyalogun geri kalanında başta dört erdem teorisi (bilgelik, yüreklilik, ölçülülük, adalet) olmak üzere yönetici filozof-kral, site ve ruh özdeşliği gibi konularla Gyges mitinin geçersizliğini ortaya koyar. Gyges, cinayetle yani adaletsizce kral olması bağlamında ideal sitenin yöneticisi olamaz. Yine Gyges'in yönettiği devlet de asla ideal devlet olamaz. Bu manada Gyges miti Platon'un mittin felsefeye geçişi için mükemmel bir fırsat sunar. Tüm bu iddialar üzerinde Gyges'in öyküsünden hareketle durmazdan evvel söz konusu mitin tarihsel arka planını soruşturmak gerekir.

Tarihsel Olarak Gyges'in Öyküsü ve Heredot'un Anlatısı

Glaukon'dan önce Gyges adının geçtiği en erken kaynak, MÖ. 1. yy.da yaşayan Damaskos'lu Nikolaos'un *Evren Tarihi* içindeki VI. kitabıdır. Bu kaynak günümüze Konstantinos Porphyrogenetos tarafından MS 10. yy.da yazılan bir özetten ulaşmıştır. Nikolaos ise aslında Lydia'lı Ksantinos'tan alıntı yapmaktadır (Demir, 2010:229; Smith, 1902: 263). Kaynakta

Gyges, mitik değil tarihi bir karakterdir. Lydia'lı Ksanthos'tan farklı bir versiyonla da olsa Gyges adı Herodotos'un *Tarih* kitabının ilk cildinde geçer. Bu Ksanthos'tan daha bilindik ve popüler bir versiyondur. Öyle ki Herodotos'un aktardığı Gyges versiyonu Hellen ve Roma dünyasının edebiyat ve retorik okullarının önemli temalarından birisi haline dönüşür ve mitolojik hikâye kategorisinde yer alır (Demir, 2010:248-249). Bir de Hellenistik dönemde Gyges üzerine bir drama eser yazılmış ve bunun sadece bazı fragmanları günümüze kadar gelmiştir (Demir, 2010:249). Yine Plutarkhos, Gyges'ten tarihsel olarak, isyan edip Kandaules'i öldürmesi bağlamında bahseder (Plutarkh, 1962:233). Tüm bu bahsi geçen isimler içerisinde Glaukon'un Gyges'ine en yakın anlatı Herodotos'un ki gibi görünmektedir. Platon'un *Devlet*'i M.Ö. 375 yılında yazdığı düşünüldüğünde Herodotos, Gyges'i anlattığı *Tarih*'in ilk kitabını M.Ö. 425 yılında yani *Devlet*'ten elli yıl önce yazmıştır. Birbirlerine oldukça yakın olan bu tarih göz önüne alındığında muhtemelen Platon'un Herodotos'un Gyges anlatısından haberdar olduğu düşünülebilir. Herodotos tarihi bir olay örgüsünün içerisine Gyges'i yerleştirmiş olsa da Glaukon'un anlattığı mitik anlatıda onun izine rastlanır.

Herodotos *Tarih* kitabının birinci cildinde (I/8-14) Gyges'den krala sadık iyi bir asker olarak bahseder. Karısına ölçsüzce âşık kral Kandaules, askerleri arasında en çok hoşlandığı Daskylos oğlu Gyges'e karısının güzelliğini sürekli övmesine rağmen Gyges'in buna inanmadığını düşünerek "Gyges, karımın ne kadar güzel olduğunu söylediğim zaman pek inanır gibi görünmüyorsun (çünkü kulak göz kadar öğretemez doğruyu insana). O halde onu bir de çırılçıplak gör" (Herodotos, I-8) der. Gyges bu teklifi başta kabul etmez. Bunun ağır bir suç olduğunu düşünür. Gyges'e göre "bir kadın üstünü çıkardı mı, utancından da soyunmuş olur" (Herodotos, I-8). Krala inandığını söyler ve bu suçu işlemek istemez. Kandaules ise ısrar eder ona şöyle cevap verir: "Korkma Gyges ve bunları seni denemek için söylediğimi sanma, karımın sana fenalığı dokunsun diye de değil; öyle yaparız ki, o senin kendisini gördüğünün farkına bile varmaz. Yattığımız odanın kapısının arkasına gizlerim seni, benden sonra o da gelir yatmak için. Kapının yanında bir koltuk vardır, üstündekileri birer birer çıkarıp oraya koyar, sen de onu kolayca görürsün. O, koltuktan yatağa doğru yürürken arkasını sana dönmüş olacaktır, ötesi sana kalmış bir şey. Yalnız dikkat et, kapıdan çıkarken seni görmesin" (Herodotos, 2009:9-10, I-9). Gyges, Kandaules'in teklifini

mecburen kabul eder. Kandaules, yatma zamanı gelince Gyges'i odaya götürür ve hemen arkadan kadın da gelir ve soyunur. Gyges kadını hayranlıkla seyreder. Kadın yatağa yatmak için sırtını döndüğü zaman, Gyges, gizlendiği yerden çıkar ve usulcacık kaçır. Ama kadın Gyges çıkarken görür, bu işin kocasının başının altından çıktığını sezinlediği için hiç ses etmez ve bunu Kandaules'e ödetmeyi aklına koyar. Herodotos'un belirttiği üzere "Lydialılarda, hemen bütün barbarlarda olduğu gibi, çıplak görünmek büyük ayıp sayılır, hatta erkekler için bile" (Herodotos, 2009:10, I-10). Kadın güvenliği adamları aracılığıyla Gyges'i yanına çağırır, ona şunları söyler: "Senin için iki yol var Gyges, birinden birini seçebilirsin, hangisini istersen onu yap. Ya Kandaules'i öldür, beni de Lydia krallığını da al ya da Kandaules'e hoş görüneyim diye görmemen gereken şeylere bir daha gözlerini kaldırmaman için, hemen şimdi ölmeye hazır ol. Evet, ikinizden biriniz geberecek, ya seni bu suçu işlemeye zorlamış olan o ya da beni çıplak görmekle edep dışına çıkmış olan sen" (Herodotos, I-11). Gyges, seçime zorlanmaması için yalvarsa da kadını razı edemez ve başkasının eliyle ölmektense, kendi canını kurtarmayı yeğ tutar. Gyges o zaman şöyle der: "Mademki istemediğim halde beni efendimi öldürmeye zorluyorsun, öyle olsun. Ama izin ver de bu işi nasıl yapacağım onu da bileyim" (Herodotos, I-11). Kadın, Gyges'in kendisini çıplak gördüğü yerden krala saldırmasını söyler. Gece olunca kadın Gyges'in eline hançer verir onu kapının arkasına gizler. Gyges, Kandaules uyuyunca onu öldürür. Kadın ve krallık Gyges'in olur. Başta Lydialılar arasında Gyges hakkında anlaşmazlık olsa da sonrasında anlaşma sağlanır ve Delphoi'deki kâhin de bunu onaylar. Ama Heraklesoğulları öçlerini alacaklar ve Gyges'in dördüncü kuşak torununu vuracaklardır. Gyges'in saltanatı otuz sekiz yıl sürmüştür. Görüldüğü üzere Herodotos'un bu tarih anlatısında Gyges, kralın zorlaması ile cinayet işleyip kral olan ve kralın eşi ile evlenen bir karakter olarak görünür. Herodotos'un anlatısında adalet tartışması yapılacaksa bu Gyges üzerinden değil ancak kral Kandaules üzerinden yapılabilir. Çünkü o açıkça yasak olanı çiğnemiştir. Gyges sevilen bir asker olarak emirleri yerine getirmiştir. Gyges'e adeta iktidar sunulmuş o da bu iktidarı kabul etmiştir. Kendi başına değil kendisine verilen emirler gereği iktidar sahibi olmuştur. Glaukon'un anlattığı hikâyede Gyges Herodotos'un aktardıklarının tersine iktidarı kendi eline alan ve bunun için hiçbir eğrilikten kaçınmayan mitik bir karakter olarak ortaya çıkar.

Platon'un *Devlet*'inde Gyges

Diyalog yedi kişi arasında geçse de Glaukon³ *Devlet* diyalogunun en temel karakteri olarak ortaya çıkar. Birinci kitabın daha ilk cümlesinde onun adı geçer. Sokrates tanrıçaya dua etmek ve onun adına yapılan bayrama katılmak için Pire'ye indiğinde yanında Ariston'un oğlu Glaukon vardır (Platon, 327a). *Devlet* diyalogu ideal devlet arayışı şeklinde okunacaksa bu arayışın başlatıcısı da yine Glaukon'un anlattığı Gyges mitidir.

Glaukon, Sokrates'in Thrasymakhos ile yürüttüğü adalet tartışmasının tamamlanmamış olduğunu düşünür. Yaptıkları tartışma onu hiç tatmin etmez. Bu yüzden de aslında öyle düşünmese de Thrasymakhos'un yerine geçip Sokrates'in karşısında konumlanır. Glaukon adalet ve adaletsizliğin sonuçlarına değil salt kendilerinin ne olduğunu ve ruhta kendi başına ne gibi özel bir güç taşıdıklarını bilmek ister (Platon, 358b). Thrasymakhos'un "adalet güçlü kişilere faydalı olandan başka hiçbir şey olamaz" (Platon, 338c) yargısı başta olmak üzere söylediklerini yeniden ele alıp onun anlatımını Gyges miti ile belirginleştirir. Öyle ki Gyges mitinde görünmezlik yüzüğüyle güç sahibi olan çobanın eylemleri ona sağladığı fayda düşünüldüğünde adildir. Kim Gyges'in yüzüğüne sahip olmak istemez ki diye düşünür. Glaukon, öncelikle üç temel argümanla Sokrates'e karşı çıkar. Glaukon'un argümanları Gyges miti için bir çeşit ön hazırlıktır. Gyges miti ile argümanların arasında kopmaz bir bağ vardır. Glaukon, okuyuculara adalet zemininde temel kabulleri hatırlatır. Bu kabuller Gyges miti ile tartışmaya açılır. Bunlardan ilki adaletin herkesçe ne anlama geldiği ve kaynağının ne olduğu, ikincisi adalete uygun davrananların bunu gönülden isteyerek yapmadıkları çünkü adaleti bir nimet olarak değil, zorunlu bir şey olarak gördükleriyle

³ D. Laertios, Atinalı Glaukon'un bir kitap içinde dokuz diyalogu olduğunu ayrıca otuz iki tane daha diyalogdan bahsedildiğini ama bunların düzmece olduğunu söyler (Laertios, 2013:119, II. 124). Ksenophon ise Glaukon'u daha yirmi üç yaşında bile değilken devletin başına geçme arzusuyla mecliste konuşma yapmaya kalkıp gülünç duruma düşen biri olarak tasvir eder. Onunla ailesi ya da yakın dostları değil sadece Sokrates ilgilenmiştir (Ksenophon, 1994:71, III-VI.). Ksenophon, Sokrates ile devletin başına geçmek isteyen Glaukon arasında geçen kısa bir diyaloga yer verir. Bu diyalogda Sokrates, Glaukon'a devleti yönetmede yetersiz olduğunu göstermek ister ve onun, devletin varlığının temelini oluşturan en temel ihtiyaç yani ekonomi bilgisini ölçer. Glaukon sorulan soruların hiçbirinin cevabını bilmemektedir. Sokrates'in nihai öğüdü "kentte iyi bir ün sahibi olmak ve hayranlık uyandırmak istiyorsan, yapmak istediğin şeyi elinden geldiğince iyi öğrenmeye çalış; bu konuda başkalarını geride bıraktıktan sonra devlet işlerine soyunursan, istediğini kolayca elde etmen beni şaşırtmaz" (Ksenophon, 1994:73, III-VI. 18) şeklindedir. Dolayısıyla Glaukon ancak eğitim aldıktan sonra yönetici olabilecektir.

ilgilidir. Üçüncü olarak da onların böyle davranmakta hiç de haksız olmadıkları çünkü adil olmayan adamın adil adamdan daha iyi yaşadığı fikridir (Devlet, 358b-c). Glaukon'a göre adaletin kaynağında adaletsizliğe uğrama korkusu vardır. Yasa ve sözleşmeler de bundan doğmuştur; yasanın buyruğuna da hakka uygun doğru denilmiştir. Adalet en iyi şeyle en kötü şeyin, yani ceza korkusu olmadan, elini kolunu sallaya sallaya adaletsizlik etmekle; öcünü alamadan, eli kolu bağlı eğriliğe uğramanın ortasındadır (Devlet, 358e). Dolayısıyla adalet kendi başına iyi bir şey olduğu için değil adaletsizlik imkânı olmadığından ötürü sevilir. Öyle ki Glaukon'a göre adil adama da adaletsiz adama dilediklerini yapma iznini verildiğinde ikisi de adaletsizliğin peşinden koşacaklardır. Çünkü yaratılışı gereği her insan bir nimet olarak bu amaca yönelir, ama yasa zoru bunun önüne geçip insanı eşitlik saygısına götürür (Platon, 2010:85; 359c-d). Her ne kadar inanmayarak ama kafası adalet konusunda biraz karışık olduğu için tartışmaya devam etmek istediğini söyleyen Glaukon, bu sözleriyle öfkeli Thrasymakhos'u oldukça iyi bir şekilde tamamlamış görünür. Öyle ki Glaukon'un adalet konusundaki ifadelerinden sonra ilk kitapta yer alan tartışmanın gerçekten eksikliği açığa çıkar. Üstelik Glaukon, Thrasymakhos'dan farklı olarak adalet konusundaki felsefi argümanını Gyges miti ile açıklar. Felsefi zeminden mitin zeminine geçişi konuşmacılardan hiçbiri yadırgamaz. Aksine, Sokrates *Devlet*'in sonunda yine başka bir mit olan Er miti ile Glaukon'un Gyges mitine yanıt verecektir.

Glaukon adalet üzerine olan felsefi anlatımını güçlendirmek adına efsane anlatmaya koyulur. *Devlet*'in ikinci kitabında yer alan bu efsaneye göre Lydia'lı Gyges'in atası kralın emrinde bir çobandır. Bir gün, sürüsünü otlatırken büyük bir fırtına çıkıp deprem olur, biraz ilerisinde yer çatlar, bir yarık açılır. Şaşırp kalan çoban yarığın içine iner, içi oyuk, üzerinde küçük küçük kapı biçiminde delikler bulunan tunçtan bir atla karşılaşır, eğilip atın içine bakınca, insan boyundan büyük gözüken bir ölü görür; ölünün, parmağındaki altın yüzükten başka bir şeyi yoktur; çoban yüzüğü alır, çıkıp gider. Çobanlar her ay olduğu gibi krala sürüleri hakkında bilgi vermek üzere toplandıklarında, çoban da parmağında yüzükle toplantıya gider. Öbürleriyle oturup konuşurken, bir ara farkına varmadan yüzüğün taşını elinin içine doğru çevirir, çevirir çevirmez de görünmez oluverir, arkadaşları nereye gitti diye bakınmaya, soruşturmaya başlarlar. Çoban, şaşkınlık

içinde yüzüğü tutup eliyle yoklayarak taşını yeniden dışarı çevirince, yine göze görünür olur. Çoban bunu anlayınca, yüzükte gerçekten tılsımlı bir güç var mı diye birkaç kez aynı denemeyi tekrarlar; fark eder ki, yüzüğün taşını içeri alınca görünmez oluyor, dışarı çevirince görünür oluyor, yüzüğün tılsımlı olduğuna iyice güven getirir. Bunun üzerine bir yolunu bulup kralın yanına giden haberciler arasına karışır. Sarayda kraliçeyi baştan çıkarır; onunla birlik olup kralı öldürüp yerine geçer (Platon, 359d-360b).

Görüldüğü üzere Glaukon aktardığı mitin kahramanı için “Gyges’in atası olan bir adam” derken Devlet’in X. kitabında Sokrates, kahramanın bizzat Gyges olduğunu düşündüren “Gyges’in yüzüğü” (Platon, 612b) ifadesini kullanır. Bu durum ile ilgili olarak Demir iki farklı yorum yapar: “Ya zamanla kopyalanan metin içinde bir el yazım hatası vuku bulmuştur ya da Platon kulaktan duyduğu bu hikâyenin detaylarına tam anlamıyla vakıf olmamıştır. Kanımızca birinci tezin kabul edilmesi gerekir, çünkü Platon’un bu farklı versiyonu kendi felsefesi doğrultusunda bilinçli olarak şekillendirdiği görülmektedir” (Demir, 2010:256). Demir’in dediği üzere bir atadan ziyade çobanın adının Gyges olma ihtimali daha yüksektir. Bu manada hem Herodotos hem de Glaukon’un aktardığı hikâyenin kahramanı Gyges’tir ve Glaukon’un Gyges’i kaçınılmaz bir şekilde Herodotos’unkini anımsatır. Smith’e göre her iki metinden de daha eski ve çok daha uzun bir versiyonu olan bir metin hem Platon’a hem de Herodotos’a kaynaklık etmiş olabilir (Smith, 1902:261-82). Davis’e göre ise Platon, Herodotos’un kitabından haberdar görünmektedir. Davis, Glaukon’un adalet ve adaletsizlik üzerine ilk tereddüdü ile Kandaules’in eşinin güzelliği düşüncesini dışardan birilerine onaylatma arzusu arasında yakın bir ilişki görür. Açık bir şekilde *Devlet*, *Tarih* ile benzer bir yapıdadır (Davis, 2000:650). Laird’e göre ise Platon Herodotos’tan etkilenmiş olsa da kendi hikâyesini büyük ölçüde kendisi oluşturmuştur (Laird, 2001:12-29). Ona göre Gyges’in yüzüğü Herodotos’un tarihi karakteri Gyges ile Glaukon’un hikâyesi arasındaki noksan bağı kuruyor olabilir. Öyle ki Platon’un yüzük için kullandığı kelime (δακτύλιος) Herodotos’un Gyges’in babasının adını Δάσκυλος (Daskylos) akla getirir (Laird, 2001:17). Zekice yapılmış bu bağlantı yani Glaukon’un Gyges’in yüzüğü kurgusu Herodotos’un metnini hatırlatır. Yine Herodotos’un Gyges’i babası ile anması gibi Platon’un metninde de Gyges’in atası ifadesi geçer.

Laird'e göre Platon hem Daskylos'un adını yüzüğe dönüştürür hem de Herodotos'un söylediklerini etimolojik bir yapıya dönüştürür (Laird, 2001:18). Platon'un etimolojik adlandırmaları diğer bir ifade ile kelimelerin kökeni ve birbiri ile olan ilişkisine dair çıkarımlarına diyaloglarında bolca rastlandığı düşünülürse Laird'in yukarıdaki bu belirlenimi akla yatkın gelmektedir. Örneğin *Kratylos* diyalogu tam da böylesi bir diyalogdur. Yine *Phaidros* diyalogunda da Platon terminolojiyi aktarıldığı şekliyle kurar. Dolayısıyla benzer bir şey Gyges hikâyesi için de düşünülebilir. Görüldüğü üzere farklı görüşler olsa da Glaukon ve Herodotos'un hikâyesinde azımsanmayacak paralellikler mevcuttur. Öncelikle her iki hikâyede de kralı öldürüp iktidarı bir çeşit gaspla ele geçiren ve kralın eşiyle evlenen olay örgüsü vardır. Herodotos'un anlatımında cinayet ve tahtı ele geçirme kralın eşinin zorlamasıyla gerçekleşir. Bu anlatıda Gyges kendi ölümü ile kralın ölümü arasında bir seçime zorlanır ve kendi yaşamını seçer. Her ne kadar Herodotos'un metninin hedefinde adalet tartışması yoksa da Gyges'in bu seçimi kendisinden sonra gelen dördüncü kuşak torunun öldürülmesi ile karşılık bulur. Sokrates'in onurlu bir yaşam uğruna ölüme gitmesinin tersi olarak Herodotos'un Gyges'i cinayet işleyerek hayatta kalır. Glaukon'un Gyges'i ise cinayeti hiçbir zorlama olmadan kendisi bile isteye işler. Herodotos'un Gyges'i kapı ardına gizlenerek cinayeti işlerken, Glaukon'un Gyges'i yüzük sayesinde görünmez olarak bunu gerçekleştirir. Dolayısıyla iki cinayette de gizlilik önemli bir rol oynar. Gizlilik adaletin adaletsizlikle yer değiştirmesine zemin sağlar. Herodotos'un hikâyesinde geçen kralın eşinin çıplaklığı Glaukon'un hikâyesinde yüzükten başka bir şeyi olmayan cesede dönüşür. Nichols'un da belirttiği üzere Gyges güzel kraliçeyi çıplak gördüğünde ve Glaukon'un kahramanı çıplak cesede baktığında ikisi de gizli ve özel olanı görürler (Nichols, 1984:36). Adaletin adaletsizliğin yerini alması da bu şekilde olur. Gizlenmiş olana bakmak suçtur. *Devlet*'in IV. kitabında Sokrates ölümlere bakmanın sakıncası ile ilgili bir hikâyeden bahseder: "Aglaiion'un oğlu Leontios, Pire'den kente çıkarken kuzey surların dış tarafındaki idam yerinde bazı cesetler görmüş. İçinde hem bakma isteği, hem de görmemek için başını başka tarafa çevirme isteği duymuş ama sonunda ilkine yenik düşüp cesetlere doğru yürümeye başlamış ve şu sözleri haykırmış: İşte sizi kör olasıca gözlerim; kana kana bakın bu güzel görüntüye!" (Platon, 440a-b). İnsan arzusu sakıncalı olana galip gelir, yapılmaması gerekeni yaptırır.

Tıpkı Leontios gibi Glaukon'un Gyges'i de arzusuna yenik düşmüş biridir. Arzusunu hem de birkaç kere kontrol edememiştir. Yüzüğü çalması, görünmezliği kullanarak kral olması ve kraliçe ile evlenmesi arzusuna yenik düşmesi ile ilgilidir.

Görünmezlik yüzüğü Glaukon'unun anlattığı hikâyenin merkezindedir. Laird'e göre Gyges'in görünmez olabilmesi Athena'nın ve Hermes'in görünmezliğinin bir araya getirilmesi anlamına gelebilir (Laird, 2001:22) Danzig'e göre ise görünmezlik yüzüğü retorığın gücünü temsil eder. Ona göre yüzük, retorik sayesinde adaletsizliğin başarısını gösteren mükemmel bir semboldür (Danzig, 2008:187-188). Glaukon'un, Thrasymakhos'u tamamlamak adına sözü devralması ve *Devlet* boyunca Sokrates'in retorik karşısı ifadeleri düşünüldüğünde görünmezlik ile böyle bir ilişki kurulduğu düşünülebilir. Görünmezlik yüzüğü, tunçtan at, yer yarığı gibi motiflere hikâyelerde rastlanması olağan bir durumdur. Smith, hikâyedeki atın materyalinin tunç olmasının beklenir bir durum olduğunu ve bunun doğaüstü güçler çağı ile ilgili olduğunu belirtir (Smith, 1902:272). Yine yeraltında bulunan at ve insan boyundan büyük ölü Strauss'un da belirttiği üzere Odysseus'u akla getirir. Strauss, gezgin ve çok hilebaz olarak bilinen Odysseus'un niteliklerinin farkında olmadan Glaukon'a hikâyedeki bu anlamı verdiğini düşünür (Strauss, 2019: 147). Özellikle hilebazlık Gyges'in hikâyede öne çıkan özelliğidir.

Glaukon'un Gyges'i görünmezlik yüzüğü sayesinde çoban iken kral olur. Gyges'in statüsünün çoban olması tesadüf olmasa gerektir. Danzig'in de belirttiği üzere antik dönemlerde köle ya da düşük statüdeki biri adaletsiz (*injustice*) olarak nitelendirilirdi. Bu durum da mitin *Devlet*'in diğer kitaplarıyla paylaştığı ortak konulardandır. Platon *Devlet* diyalogunun ilerleyen bölümlerinde ideal rejimde belirlenmiş farklı sınıfların birbirilerine karıştıklarında rejime zarar vereceklerini söylemiştir (Danzig, 2008:187-188). *Devlet*'in III. kitabında asil yalanın anlatıldığı masalda Sokrates mayasına altın, gümüş ve demir, tunç katılmış insanlardan bahseder. Değeri en yüksek olan insanlar mayasına altın, yardımcılarının gümüş ve çiftliklerde öbür sanat sahiplerinin mayasına da demir ve tunç katılmıştır. Her sınıf genellikle de kendilerine benzer çocuklar meydana getireceklerdir. Koruyucular demir ya da tunçtan olduğu gün ise site yok olacaktır (Platon, 415a-b). Yine *Devlet*'in VIII. kitabında ideal sitenin bozulması demirin gümüşle, tuncun

altınla karşılaşması ve bundan da uygunsuzluk, düzensizlik ve uyumsuzluğun doğmasından bir kere daha bahsedilir (Platon, 547a). Tıpkı sınıfların birbirine karışmaması gibi ideal sitede herkesin sadece kendi işini yapması da önemlidir. Tek bir insan birçok sanatı birden gereğince yapamaz. Üstelik dört erdemden biri olan adalet “herkesin öz mesleğiyle uğraşması, başkalarının ve işine burnunu sokmaması” (Platon, 433a) demektir. Herkesin kendi işiyle uğraşması ilkesi ideal sitedeki diğer üç erdem olan ölçülülük, yüreklilik ve bilgelik arayıp bulunduktan sonra geri kalan nitelik olarak ortaya çıkar. Bütün öbür erdemlerin sitede doğmasına imkân verir ayrıca kendisi sitede bulunduğu sürece, onların devamlılığını sağlar. Diğer üç erdem bulununca geriye kalan adalettir (Platon, 433c).

Gyges yüzük sayesinde görünmez olarak kral olmuştur. Böyle bir imkân olmasa çoban olarak yaşamına devam edecektir. Gyges’in krallığına karşıt olarak inşa edilen Sokrates’in ideal devleti ise gizliliğin değil açıklığın egemen olduğu sitedir. Gizlilik bir çeşit kötülük olarak düşünülür. Öyle ki kötülüğün bile gizliliği daha da kötüdür (Platon, 591a-b). Dolayısıyla kurulacak sitede Gyges’in yüzüğüne ihtiyaç duyulmayacaktır. Glaukon’un görünmezlik yüzüğünün sadece adaletsizlik için kullanılacağını düşünmesi ise ilginçtir. Glaukon’a göre insan adaleti, kendisi için değil toplumsallığı yüzünden uygulamaktadır. Bir çeşit adını konulmamış bu Hobbesçu toplum sözleşmesi örtük olarak “insan doğası itibarıyla kötüdür” temeli üzerine inşa edilmiştir. Zorunluluk olmadan adalet tesis edilmiyorsa o zaman insan doğası gereği kötüdür. Sokrates’in yalnızca *Devlet* diyalogunda değil ahlak üzerine konuştuğu neredeyse tüm diyaloglarda insanın bile isteye kötülük yapamayacağı kabulüne bir karşı çıkıştır.⁴ Daha da önemlisi Glaukon’un insan doğası ve site arasındaki bu karşıt tutumu Sokrates’e *Devlet* diyalogu boyunca insan ruhu ve site arasındaki özellikle erdemler konusunda paralelliği vurgulamasına neden olacaktır. Öyle ki Sokrates için ruh ve site

⁴ Bunun en açık görüldüğü diyalogların başında *Protagoras* gelir. Platon *Protagoras* diyalogunda kötülüğün bilgelikle ilişkisini sorguladığı bölümde şöyle der: Kimse kötü veya kötü bildiği bir şeyi isteyerek yapmaz, zaten insanın kötü bildiklerini iyi bildiklerine üstün tutması tabiatına aykırıdır, nihayet iki kötü şeyden birini muhakkak seçmek gerekse, kimse azı dururken çoğunu seçmeye kalkmaz”(Protagoras, 358c-d). Yine Sofist Hippias ile geçen *Küçük Hippias* diyalogda Platon, bilerek mi bilmeden mi kötülük yapıldığına dair soruşturma yürütür. İsteyerek başkalarına zarar veren, haksızlık yapan, yalan söyleyen, insanları aldatan veya kötülük yapanlar, bunları bilmeden yapanlardan daha iyidirler. Ona göre isteyerek haksızlık yapmak iyi insanın, istemeden haksızlık yapmak da kötü insanın işidir. Çünkü insan ruhu iyiye kendisi de iyidir (Küçük Hippias, 373a, 376e).

ahenkli bir bütündür. Site için geçerli olan bu temel kural tek bir kişi için de geçerlidir. İnsan ruhu da aynı özellikleri taşıdığı için ona da aynı adlar verilir. Site ve insan ruhunun yapı ve davranış özellikleri zorunlu olarak aynıdır. Adalet tek kişide de sitedekiyle aynı niteliktedir. Tıpkı ideal siteyi oluşturan üç sınıfın birbirine karışması nasıl kaos ve eğrilik getiriyorsa insan ruhunun üç kesimi arasında da bir iç savaş, kargaşa ve düzensizlik getirir. Bu her türlü kötülüğün, adaletsizliğin kaynağıdır. Gyges ölçülü ve bilge davranmayıp arzusu uğruna ölçüsüzce hareket ettiği için adaletsizlikten yana davranmıştır. Ölçülü ve bilge olmayınca adil de olunmaz. Glaukon'un Gyges'i ideal site arayışındaki temel belirlenimlerin her anlamda karşısında durur. Gyges adaletsiz bir adam olarak doğru bir siteyi yönetemez ve adil olmayan bir şekilde kazandığı yöneticiliği adaletle yürütemez. Sokrates adaletsizliğin adamı Glaukon'un Gyges'ine *Devlet*'in IX. kitabında başka bir masal ile karşılık verir. Bu masala göre ruh bir bedende türlü türlü biçimleri olan bir canavara benzer. Çok biçimli ve çok başı olan bir hayvan tasarlanır. Buna bir de biri aslan öbürü insan biçiminde olan iki yaratık eklenir. Bu tasarlanan üç yaratık birleştirilir ve hepsi bir tek varlık meydana getirir. Bu yaratığa dıştan tek bir biçim, insan biçimi verilir. Onun içini göremeyen sadece dışını görebilen bir kimseye bütünü tek bir varlıkmuş, insanmış gibi görünür. Adaletsizliğin kazançlı olacağını düşünen kişi bu insandaki çok şekilli yaratıkla aslanı ve aslana ilişkin şeyleri besleyip güçlendirirken insanı aç bırakıp zayıflatmanın, böylece onu, öbürlerinin istedikleri yere çekip sürükleyebilecekleri hale getirmenin; bu ikisini de uyum içinde yaşamaya alıştırmak yerine, dövüşmelerine, birbirlerini ısırmalarına, birbirlerini yemelerine göz yummanın yararlı olacağını söylemeye varır. Gerçekten, adaletsizliği öven bunu savunmuş olur (Platon, 588c- 589a). Oysa adaleti savunan içteki insan, bütün insan üzerinde en büyük egemenliğe sahip olmalı; evcil türleri geliştirip yabanilerini önleyen çiftçi gibi, çok başlı hayvana bakıp göz kulak olabilmeli; böylece aslanın yardımıyla bu hayvanı yetiştirebilmeli ve hepsine aynı ilgiyi göstererek onların gerek birbirleriyle gerek kendisiyle dostça geçinmelerini sağlamalıdır (Platon, 589b). Yani Glaukon'un Gyges'i gibi arzularının peşinde olmamalı, ruhun bölümleri arasındaki uyumu dik-kate almalı ve ona göre davranmalıdır. Bu ise dört erdem (bilge, yürekli, ölçülü ve adil) ile mümkündür. Dört erdeme sahip bir ruh ise ideal yönetici yani filozof kralın ruhudur.

Filozof kral tıpkı ideal site gibi her anlamda Gyges'in karşısında yer alır. Glaukon'un adalet üzerine sözleri nasıl ideal sitenin kuruluşu için bir gerekçe oluşturduysa Gyges de filozof kral için bir alan açar. Sokrates açıkça ideal sitesinin en iyi koruyucularının filozoflar olduğunu söyler. Yöneticinin filozof olduğu bir sitenin karşıtı olarak yöneticinin çoban olduğu bir site bu imkânı ona sağlar. Bahsi geçen bu açık karşıtlık tüm diyalog boyunca bazen başka mit anlatıları da dâhil olmak üzere sürekli Sokrates tarafından anımsatılır. "Doğruyu seyretmeyi sevenler" (Platon, 475e) yani filozoflar devletlerde kral olmadıkça ya da bugün kral ve yöneticiler gerçek ve ciddi anlamıyla filozof olmadıkça, siyasal güçle filozofluk aynı kişide birleşmedikçe insan soyunun dertleri bitip tükenmeyecektir (Platon, 473d). Çoban Gyges; iyi bir hafıza gücü, öğrenme kabiliyeti, ruh yüceliği ve incelik isteyen hakikatin, adaletin, yürekliliğin ve ölçülülüğün dostu olarak sayılan filozofun özelliklerinden hiçbirine sahip değildir. Dolayısıyla o olmaması gereken kötü yönetici için rol modeldir. Ayrıca filozof kral sadece belirli bir grubun değil sitesindeki her kesimin mutluluğunun garantörüdür. İdeal sitenin mutluluğu kralın ya da belirli bir sınıfın değil bütün siteye elden geldiği kadar mutluluk sağlamak üzerine kuruludur (Platon, 418a), tek bir yurttaş sınıfına olağanüstü bir mutluluk sağlamayı değil, bütün sitenin mutluluğunu sağlamayı amaç bilir (Platon, 2010:388-389; 519e). Gyges'in krallığı hakkında hikâyede bir şey anlatılmamış olsa da krallığı adaletsizlikle ele geçiren birinden bunu sağlamasının mümkün olmadığı kolaylıkla düşünülebilir.

Gyges versus Er Miti

Devlet'in son kitabında Platon bizlere bir başka mitle veda eder: Er miti. Böylece Sokrates, Glaukon'un tiran Gyges'ine karşı Er miti ile filozof-kralı çıkaracaktır ve denilebilir ki Sokrates'e göre kendisine inanan ruhları Gyges'in yüzüğü değil, Er miti bağlamında seçimleri kurtaracaktır. Söz konusu mitte Parnphyialı Armeios oğlu Er'in hikayesi anlatılır. Mite göre bir savaşta yaralanan Er, 10 gün sonra bulunur, 12. gün cesedi yakılacakken dirilir ve öte tarafta gördüklerini anlatmaya başlar. Çünkü Er'in vazifesi gördüklerini insanlara anlatmaktır ve o, ölüm sonrası durumu tasvir etmeye başlar. Buna göre insanlar ölümlerinden sonra adil olup olmamalarına göre sağ veya sol tarafa yönleniyor, gökyüzüne veya yeraltına gidiyor sonra yeşil-

lik bir yerde buluşuyorlarmış: “İşlenen kötülükler ve kandırılan kişiler sayıca ne kadar olursa olsun kötüler bütün eylediklerinin cezasını ayrı ayrı ve onar katıyla çekiyorlarmış. (...) İyilik eylemiş, adaletten şaşmamış olanların aldıkları karşılık da ayrı oranda artarak daha bir güzelleşiyormuş (Platon, 614b-615b). Dolayısıyla dünyadaki eylemlerin karşılıksız kalmadığı açıktır. Burada Gyges için bir telmih Tiran Ardeia kişiliğinde büyük adaletsizlik yapan diğer tiranlardır ki bunların cezası çok ağırdır: “onların çıkışına izin verilmemekte, tam çıkacakları sırada kapı kapanmaktadır” (Platon, 615e). Adalet bağlamında değerlendirilmesi mümkün olan Er miti, Gyges’in öyküsü ile karşılaştırılırsa ne söylemek gerekir?

Öncelikle her iki mitin temel sorunu adalettir ve her iki mit, farklı düzeyde adaleti problem olarak alır. Gyges miti düşünüldüğünde adalet, kişinin tercihlerine bırakılmayacak kadar ciddi ve özsel bir ögedir. Fakat adaleti bir zorunluluk olarak tahsis etmek de başka bir ikileme gebedir: “Eğer insan ruhlarına kozmolojik zorunluluk dayatılırsa adalet ve adaletsizlik arasındaki seçim ortadan kaybolur. Diğer taraftan kozmolojik zorunluluğu insan yaşamından ayırırsak şans figürleri yaşamın her düzeyinde yer alır ve özgür seçimin önemini tehdit eder (Rosen, 2005:386). Diğer taraftan Adluri ve Lenz (2013) her iki mitin iki farklı alandan hareketle bir okuma olduğunu belirtir: Gyges’in öyküsü politik, Er öyküsü ise kurtuluşa (salvation) dayalı bir okumadır:

Glaukon’un anlattığı hikaye Gyges mitinin alaycı bir yorumcusunun paylaştığı bir sonuca varır. Bu sonuca göre siyasi güç her şey, ölüm hiç ve nomos arzusunun tatminidir. Gyges hikayesini kullanma biçimi Heredotos versiyonundaki öyküde çıkarılan sonucun tam zıttını yansıtır. Heredotos onu hubris’in doğal bir sınırı olduğunu gösteren bir hubris kıssası olarak görürken, Glaukon görünmezlik yüzüğünün sahibine bahşettiği güçleri hubris’in bir ehliyeti olarak yorumlar. Sokrates bu sapkınlığa karşı koymak için X. Kitaptaki Er mitinde yaptığı gibi, ilahi olanı yeniden göreve çağırarak zorunda kalacaktır. Sokrates fark edilmekten kaçmak diye bir şey olmadığını gösterecektir çünkü dışarıdaki gözlere görünür olmasak bile eylemlerimiz birçok hayatta kendimiz için seçtiğimiz hayat tarzını belirleyecektir. Sokrates bir sınırı zorunluluk biçiminde, daha doğrusu, kozmosun bağlı olduğu için kucağında döndüğü Zorunluluk tanrıçası biçiminde yeniden belirler (Adluri & Lenz, 2013: 236).

Son olarak iki mit arasındaki ilişki bir devamlılık söz konusu olur ve Er miti insanın tercihlerine dair bir hüküm verir: Adaletsiz eylemlerle gücü elde edenler adaletsizliklerinin cezasını ölümlerinden sonra da ödemeye devam ederler.

Sonuç

Gyges, Platon'un dialektiğinin tam karşıtı bir akıl yürütmenin nasıl olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Hem bir bilgi çeşidi hem de metot olarak dialektik *Devlet*'in VII. kitabındaki mağara alegorisi ile aktarılmıştır. Gyges yanlıştan yola çıkarak kurulan bir akıl yürütmenin sonucunun da yanlış olacağını gösterir. Aynı zamanda Gyges, filozof-kralın tam karşısında olan tiranı temsil eder. *Devlet*'in X. kitabının sonunda anlatılan Er miti adaletsiz birinin adil görünmesinin hiçbir koşulda –ne bu dünya ne de Hades'te- kişiyi erdeme götüremeyeceğini açıklar. Er mitinde büyük günahlara ve cinayetlere bulaşan Büyük Ardiaios'un Tartaros'a atılarak biten sonu Gyges'i anımsatır. Çünkü hiçbir koşulda adaletsizlik cezasız kalmayacaktır. Glaukon, Gyges'in yüzüğü ile erdemin dışsal koşullarını diğer bir ifade ile kişinin başkaları ile olan ilişkilerini ve öte dünyayı görmezden gelmiştir.

Yüzük görünmezlik özelliği ile dışsalılığı ortadan kaldırmak istemiştir. Oysa adalet ya da diğer erdemler Sokrates'in deyişiyle kendilerine özgü kazançlar dışında, yaşarken ve ölümden sonra, ruhun yararına olarak insanlardan ve tanrılardan gelecek armağanlarla da ödüllendirilmelidir. Gyges'in yüzüğü buna ihtimal dahi veremez. Tıpkı bu dünyada olduğu gibi öte dünyada da insan erdem sahibi olmakla yükümlüdür. Başka deyişle kendi için iyi hayatı seçen insan, tiranca bir yaşamdan uzak durarak en büyük mutluluğa erişecektir. Hayatın değeri kişinin seçimlerine bağlıdır. Bu anlamda Gyges'in yüzükle kendi kötülüğünü kendi seçmesi gibi Hades'te de ruhlar kendi yaşam yazgılarını seçerler.

Lethe ırmağından sağ salım geçen ruhlar kötülüğün her türlüüne dayanma gücüne sahip, bilgelikle doğruluğa sahip olacaklardır. Bu da bir anlamda filozof-kralın tanımıdır. Dolayısıyla Gyges miti Platon'un felsefi argümanını ortaya koyarken mitlerden ne şekilde yararlandığına dair tipik bir örnek teşkil eder. Deleuze'un dediği üzere mitos, daima döngüsel olan ya-

pısıyla tam da bir temellendirme anlatısıdır. Farklı taliplerin yargılanabilmesi için bir model oluşturmayı sağlayan odur. Temellendirilmesi gereken şey daima bir taleptir. Talep bir temellendirmeye ihtiyaç duymaktadır ve talebi iyi temellenmiş ya da kötü temellenmiş veya temelsiz durumdadır (Deleuze, 2015:280). Bu manada Gyges tüm diyalogda tartışılan konular için temel bir kaynak görünümündedir. Sokrates'in ideal siteyi kurmasına sebep olan Glaukon'un adalet üzerine sıraladığı üç felsefi argüman⁵ ve bu argümanlarını temellendirdiği mitik anlatı Gyges'tir. Sokrates, Glaukon'un anlattığı Gyges hikâyesinde sonra adaleti daha geniş bir çerçevede incelemek gerektiğini söyler. Bu aynı zamanda ideal sitenin kurulması da demektir. Zaten ona göre “(...) adaletli bir adamla adaletli bir devlet arasındaki benzerlik de adalet bakımından bir benzerlik olmalı” (Platon, 2010:233; 435b). Bu manada denilebilir ki ideal sitenin kurulması Glaukon'un anlattığı hikâyeye bir cevaptır. Gyges her bakımdan tam bir adaletsiz adam örneğidir. Sokrates'in dediği üzere dostuna da başka birine de zarar vermek adil olmayan adamın harcıdır.

Sokrates, kendi sözlerine bakılırsa tam bir adalet savunucusudur. Sokrates, Gyges'in tam karşı kutbunda yer alarak adalet ile ilgili şunları söyler: “nefesim yettikçe ve sesim çıktıkça, adalet gözümün önünde yerilip hor görülürken susmakla, onu savunmaktan geri durmakla dinden çıkarım diye korkuyorum” (Platon, 368c). Gyges'in kral, Sokrates'in idamla yargılanan filozof olduğu düşünülürse adaleti savunmak güç bir iştir. Üstelik adalet Sokrates'in sıraladığı diğer erdemlerden toplumsallığın daha baskın olması yönünde de farklılaşır. Adalet yalnızca adil davranan kişiyi değil birlikte olduğu diğer insanları da dikkate almayı gerektirir. Bu manada hem insanda hem sitede adaletin önemini göstermesi bakımından Gyges miti *Devlet* diyalogunun merkezi konumundadır.

⁵ Glaukon'un anlattığı Gyges hikâyesi kitabın başında sıraladığı üç temel argümanı için ona uygulama imkânı sağlar. Ona göre böyle iki yüzük olsa birini doğru adam, öbürünü eğri adam parmağına taksaydı; hiçbiri, çarşıdan pazardan canının çektiğini korkusuzca almak, evlere girip gönlünün çektiği kimseyle sevişmek, kimini öldürmek, kimini hapisten kurtarmak, böylece insanlar arasında bir tanrı kesilip gönlünün istediğini yapmak dururken, doğruluktan ayrılmayacak, başkasının malına el sürmemek yigittliğini gösterecek kadar sağlam yaradılışlı olmazdı (Platon, 2010:87). Bu durum “kimsenin kendi isteğiyle doğru olmadığına, ancak zor altında böyle davrandığına en büyük kanıt gösterilebilir” (Platon, 2010:87). Glaukon'a göre doğruluk ancak insanların birtakım zorunluluklarla yapılır. Onun kimseye bir faydası yoktur.

Kaynaklar

- Adluri V. & Lenz, J. (2013). *From Politics to Salvation through Philosophy: Herodotus' Histories and Plato's Republic*. Philosophy and Salvation in Greek Religion. (Ed. V. Adluri). Berlin: De Gruyter. 217-242.
- Allen, D. S. (2011). *Platon Neden Yazdı?* (Çev.: Ayşe Lucie Batur). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Armstrong K. (2005). *Mitlerin Kısa Tarihi*. (Çev.: Dilek Şendil). İstanbul: Merkez Kitaplar.
- Deleuze, G. (2015). *Anlamlı Mantığı* (Çev.: Orçun Türkay). İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Demir, M. (2010). Gyges'in Sadyattes'i Tahttan İndirme Hikâyesi: Yeni Bir Gözden Geçirme, *Colloquium Anatolicum*, Sayı: IX., Ss.: 229-268.
- Danzig, G. (2008). Rhetoric and the Ring: Herodotus and Plato on the Story of Gyges as a Politically Expendient Tale, *Greece & Rome*, Second Series, Vol. 55, No. 2, pp. 169-192.
- Davis, M. (2000). The Tragedy of Law: Gyges in Herodotus and Plato, *The Review of Metaphysics*, Mar., 2000, Vol. 53, No. 3, pp. 635-655.
- Herodotos. (2012). *Tarih* (Çev.: Müntekim Ökmen). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Koyre, A. (2020). *Platon Okumaya Giriş-Descartes Üzerine Konuşmalar* (Çev.: Kurtuluş Dinçer). Ankara: Pharmakon Kitap.
- Ksenophon. (1994). *Sokrates'ten Anılar* (Çev.: Candan Şentuna). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Laertios, D. (2013). *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (Çev.: Candan Şentuna). İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Laird, A. (2001). Ringing the Changes on Gyges: Philosophy and the Formation of Fiction in Plato's Republic, *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 121 (2001), pp. 12-29.
- Nichols, M. (1984). P. Glaucon's Adaptation of the Story of Gyges & Its Implications for Plato's Political Teaching, *Polity*, Autumn, Vol. 17, No. 1, pp. 30-39.
- Platon. (2011) *Küçük Hippias* (Çev. Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Platon. (2010). *Devlet* (Çev. Can Ersöz). İstanbul: Şule Yayınları.

- Platon. (1989). *Protagoras* (Çev.: N. Şazi Kösemihal). İstanbul: MEB Yayınları.
- Plutark. (1962). *Plutarkh's Moralia* (Translation: Frank Cole Babbitt). Cambridge: The Loeb Classic Library, V.4, Harvard University Press.
- Rosen, S. (2005). *Plato's Republic, A Study*, New Haven & London: Yale University Press.
- Smith, K. F. (1902). The Tale of Gyges and the King of Lydia, *The American Journal of Philology*, Vol. 23, No. 3 (1902), pp. 261-282.
- Strauss, L. (2019). *Platon'un Politik Felsefesi: Devlet* (Çev.: Özgüç Orhan). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- <https://sozluk.gov.tr/>

Öz: Platon düşüncesinde mitos-logos gerginliğinin açıktan hissedildiği diyalogların başında Devlet diyalogu gelir. Platon, felsefi argümanını mitoslara karşı güçlendirmek adına onları kimi zaman değiştirerek kimi zaman da yeni baştan ele alarak kullanır. Gyges de adalet tartışması temelinde aktarılan mitlerden biridir. Sokrates'in adalet tartışmasında söylediklerini yeterli görmeyen Glaukon, Thrasymakhos'un bıraktığı yerden tartışmayı devralır. Adaletin, adaletsizliğe uğrama korkusundan başka bir şey olmadığını düşünen Glaukon kimsenin sırf kendisi için adaleti istemeyeceğini düşünür. Bu argümanını Gyges miti ile açıklar. Gyges adına Devlet diyalogundan önce başka kaynaklarda da rastlanır. Bunlardan en ünlüsü Herodotos'un Tarih kitabının ilk cildinde yer alır. Her iki anlatı arasındaki benzerlikler Platon'un bu metinden haberdar olduğunu düşündürür. Glaukon'un Gyges hikayesi, yer yarığı içerisinde tesadüfen bir yüzük bulan çobanın yüzüğün görünmezlik özelliğini kullanarak kral olmasını anlatan bir mittir. Çoban görünmezlik yüzüğü ile kralı öldürür, kraliçe ile evlenir ve kral olur. Dolayısıyla Glaukon için adalet bir çeşit korku ile gerçekleştirilen eylemdir. Sokrates tüm diyalog boyunca Glaukon'un aktardığı bu mite kimi zaman felsefi argümanlarla kimi zaman da başka mitlerle karşı çıkar. Denilebilir ki ideal site ve ideal sitenin yöneticisi filozof kral Gyges'in karşı kutbunda oluşturulmuştur. Bu manada Gyges sadece adalet için anlatılan bir mit değil ideal polis inşası için de temel bir anlatıdır.

Anahtar Kelimeler: Polis, Gyges, mit, Herodotos, Glaukon, Platon.

